

 ПРАВО-JUSTICE

 USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

 **ЦЕНТР
КОМЕРЦІЙНОГО
ПРАВА**

 **МІНІСТЕРСТВО
ЮСТИЦІЇ**

 АПВУ
АСОЦІАЦІЯ
ПРИВАТНИХ ВИКОНАВЦІВ
УКРАЇНИ

РЕФОРМА ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ: СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

КИЇВ
2018

УДК 347.952(082)
P45

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Шкляр С.В., заступник Міністра юстиції з питань виконавчої служби
Фурса С.Я., доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
завідувач кафедри нотаріального та виконавчого процесу і адвокатури Київського
національного університету імені Тараса Шевченка
Снідевич О.С., к.ю.н., доцент кафедри нотаріального та виконавчого процесу і
адвокатури Київського національного університету імені Тараса Шевченка

УПОРЯДНИКИ

Фурса С.Я. д.ю.н., професор
Снідевич О.С., к.ю.н., доцент
Аліменко О.Ю., аспірант

P45 **Реформа виконавчого провадження: сьогодення та перспективи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції** (м.Київ, 30 березня 2018 року) / ред. кол.: Шкляр С.В. Фурса С.Я., Снідевич О.С. – К.: Видавництво «Юстон», 2018. – 174 с.

ISBN 978-617-7361-58-8.

У виданні містяться наукові праці, які були представлені на міжнародній науково-практичній конференції «Реформа виконавчого провадження: сьогодення та перспективи» (м. Київ, 30 березня 2018 року).

Конференція була проведена у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка спільно з Міністерством юстиції України та Асоціацією приватних виконавців України за підтримки Програми Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Нове правосуддя», Проекту Європейського Союзу «Підтримка реформ юстиції і правосуддя в Україні (ПРАВО-JUSTICE)» і Центру комерційного права (Україна).

Видання розраховане на науковців, практичних працівників, усіх, хто цікавиться проблемами виконавчого провадження.

Наукові праці подані в авторській редакції.

УДК 347.952(082)

Це видання було профінансовано Європейським Союзом в рамках проекту «Підтримка реформ юстиції і правосуддя в Україні (ПРАВО-Justice)». Положення, викладені у цьому документі, не обов'язково відображають офіційну позицію Європейського Союзу

ISBN 978-617-7361-58-8

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
ВСТУПНЕ СЛОВО	7
СЕКЦІЯ I: ІНСТИТУЦІЙНІ ПИТАННЯ	8
Воробйов Олексій Володимирович ПАСПОРТ РЕФОРМИ СИСТЕМИ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ І РІШЕНЬ ІНШИХ ОРГАНІВ	8
Гетманцев Олександр Валентинович ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ	11
Кондрат'єва Людмила Анатоліївна ГЕНЕЗА СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ	15
Маковецький Зорян Вікторович СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЕЛЕКТРОННОГО ОБМІНУ ІНФОРМАЦІЄЮ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНОГО ВИКОНАВЦЯ	19
Науменко Оксана Миколаївна РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ В УКРАЇНІ	23
Савчин Неля Миколаївна РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПРИВАТНОГО ВИКОНАВЦЯ У СИСТЕМІ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	26
Скворцов С.С. НОВЕЛИ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ	30
Снідевич Олександр Станіславович АКТИ ВИКОНАВЦЯ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ	33
Шкляр Сергій Володимирович МІСЦЕ ДЕРЖАВНОГО ВИКОНАВЦЯ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ В УКРАЇНІ	39
СЕКЦІЯ II. ВЗАЄМОДІЯ ВИКОНАВЦІВ ІЗ СУДАМИ ТА ІНШИМИ ОРГАНАМИ	43
Верба-Сидор Ольга Богданівна ТИМЧАСОВЕ ОБМЕЖЕННЯ У ПРАВІ ВІЇЗДУ ЗА МЕЖІ УКРАЇНИ: НОВЕЛИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	43
Гетманцев Максим Олександрович ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИЗНАННЯ ПРАВОЧИНУ, ПОСВІДЧЕНОГО НОТАРІУСОМ, НЕДІЙСНИМ НА ПІДСТАВІ Ч. 4 СТ. 9 ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВИКОНАВЧЕ ПРОВАДЖЕННЯ»	47
Дика Алла Олександрівна СПІР ПРО ПРАВО У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ	51

Гетманцев Олександр Валентинович,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри правосуддя Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Законодавчі реформи системи судоустрою і цивільного процесуального законодавства, що здійснюються в Україні вже не одне десятиліття, повинні головним чином забезпечити дію в цивільному судочинстві європейських стандартів правосуддя спрямованих, у першу чергу, на гарантування доступності правосуддя та права на справедливий судовий розгляд відповідно до ст. 6 Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року [1], підписану від імені України 9 листопада 1995 року у м. Страсбурзі та ратифіковану Україною у 17 липня 1997 року [2].

Важливість реформ може оцінюватися з позиції їх соціальної значущості для суспільства, а саме: чи спроможна держава створити такий дієвий правовий механізм за допомогою якого вона буде не лише зобов'язана, а й спроможна захистити права, свободи та інтереси своїх громадян, через формування достатньо ефективного процесуального законодавства та функціонування ефективного правового механізму реалізації судових рішень. У цьому напрямку в Україні проведено достатньо велику роботу і наявні певні результати. З іншої сторони, наявні значні та не безпідставні недоліки здійснюваної судової реформи. Щороку зростає кількість цивільних справ розглянутих місцевими загальними судами, збільшується їх перегляд у вищестоящих судових інстанціях, проявляється активність у зверненнях до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Існують проблеми пов'язані з виконанням судових рішень і підтвердженням цьому є прецедентна практика ЄСПЛ, який вже неодноразово у своїх рішеннях вказував на наявність порушень пов'язаних з тривалим невиконанням судових рішень в Україні. Виходячи з п. 1 ст. 6 Конвенції, а саме із змісту права на справедливий суд, ЄСПЛ вважає, що виконання рішення ухваленого будь-яким судом має

розцінюватися, як складова частина «суду» (Справа «Горнсбі проти Греції», рішення від 19 березня 1997 р., п. 40 рішення), частиною провадження у справі (Остаточне рішення ЄСПЛ від 6 квітня 2004 року «Щодо прийнятності Заяви № 41152/98, яку подав Микола Скубенко проти України»), що виконавче провадження становить невід'ємну частину судового розгляду (Справа «Ромашов проти України», рішення від 27 липня 2004р., параграф 41 рішення; Справа «Дубенко проти України», рішення від 11 січня 2005 року; Справа «Іванов проти України», рішення від 15 жовтня 2009 року, параграф 51 рішення) тощо. Особливо актуальним для України стало рішення ЄСПЛ від 12 жовтня 2017 року, у справі «Бурмич та інші проти України» яким було об'єднано більш ніж 12 тисяч скарг, поданих проти України, в один кейс. Скарги стосуються системного невиконання рішень національних судів. Усі ці скарги були вилучені з реєстру ЄСПЛ і передані Комітету міністрів Ради Європи задля забезпечення контролю за виконанням рішення у справі «Бурмич проти України». Усім скаржникам у цих справах протягом 3-х місяців мають бути виплачені присуджені їм суми та моральна компенсація у розмірі 2 тисячі євро.

У наведених та інших рішеннях ЄСПЛ в обґрунтування вживалися такі терміни, як: «затримка виконання»; «тривале виконання»; «системне невиконання»; «неспроможність своєчасного виконання»; «невиправдані затримки виконання» та інші, що в загальному характеризують наявні проблеми в Україні пов'язані з виконанням рішень суду і відсутністю ефективних правових механізмів гарантування реалізації судових рішень. Варто нагадати, що ЄСПЛ у у своїх рішеннях неодноразово зазначав, що: «Важко собі навіть уявити, щоб стаття 6 Конвенції детально описувала процесуальні гарантії, які надаються сторонам у спорі, а саме: справедли-

вий, публічний і швидкий розгляд, і водночас не передбачала виконання судових рішень. Якщо вбачати у статті 6 тільки проголошення доступу до судового органу та права на судове провадження, то це могло б породжувати ситуації, що суперечать принципу верховенства права, який договірні держави зобов'язалися поважати, ратифікуючи Конвенцію. Отже, для цілей статті 6 виконання рішення, ухваленого будь – яким судом, має розцінюватися як складова частина «суду».

Все це породжує недовіру в громадян, які шукають справедливого та об'єктивного захисту в судах, в очікуваних результатах здійснюваної реформи. Ухвалення судом рішення у цивільній справі ще не є завершальним етапом судового захисту. Будь-яке рішення суду в цивільних справах повинно характеризуватися такою властивістю як виконуваність: добровільною чи примусовою. Наявність цих способів виконання судових рішень зумовлює і вибір шляхів його виконання. Домінуючим, а можливо і основним, способом (напрямом) виконання в Україні судових рішень, був і залишається примус, тобто примусове виконання. Цьому сприяють наукова і практична діяльність. Будь – які пропозиції, рекомендації від науковців, практиків зводяться в основному до розробки нових або до удосконалення існуючих способів лише примусового впливу на боржника, з посилкою на світовий досвід супроводу реалізації судових рішень. При цьому вектором і аргументом виступає необхідність підвищення ефективності виконання судових рішень. Це важливий момент, але його основу продовжує утворювати історично тривала правова ідеологія про суд, як «орган державного примусу», і, відповідно його рішення повинні підлягати «примусовій реалізації». Цьому сприяє і правова підтримка. Обґрунтування необхідності примусової реалізації судових рішень слугує ч. 1 ст. 2 Цивільного процесуального кодексу України (далі ЦПК) у якій визначено мету і основні завдання цивільного судочинства: «... справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів...». Досягненню мети і завдань в цивільному судочинстві важлива роль відводиться виконанню судових рішень яке здійснюється в межах самостійного виконавчого провадження, основу якого становить примусове виконання його рішень. Попередні ЦПК УРСР

1924, 1929, 1963 років виконання судових рішень визначали як невід'ємну частину (стадію) цивільного судочинства, яка отримала детальне правове регулювання у нормах ЦПК 1963 року в окремому в розділі «Виконання судових рішень», а питанням контролю за виконанням рішень і розгляду скарг на дії судового виконавця була присвячена окрема 373 стаття.

Із здобуттям Україною незалежності в її системі права відбулися суттєві зміни, які торкнулися як цивільного процесуального законодавства, так і законодавства щодо виконання судових рішень. На продовження судово-правової реформи у 1996 році прийнято Закони України «Про виконавче провадження» [3]. У 2004 році прийнято новий і нині діючий ЦПК [4]. У 2016 році у напрямку часткового роздержавлення сфери виконавчого провадження приймається Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [5]. Важливі гарантії держави щодо виконання судових рішень були передбачені Законом України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» від 5 червня 2012 року [6]. У правовому регулюванні організації та примусовому виконанні судових рішень відбулися реформаційні зміни. В оновленій редакції ЦПК (7 грудня 2017 року) продовжує приділяти виконанню судових рішень значну увагу в правовому регулюванні цієї інституції (Розділи VI, VII, IX).

Узагальнюючи зміст нормативно-правових актів присвячених виконавчому провадженню, та її основної частини – виконанню судових рішень, можна з упевненістю стверджувати про подальше збереження і забезпечення саме примусового виконання. Питома вага норм права за своїм змістом виступає своєрідним провідником державного примусу у виконавчому провадженні, через закріплення у санкціях (у деяких випадках у диспозиціях) норм права засоби впливу на суб'єктів виконавчого провадження за допомогою яких забезпечується виконання суб'єктом виконавчого провадження покладених на нього обов'язків, не залежно від його волевиявлення, або створюють перешкоди у реалізації прав суб'єкта для забезпечення нормального руху виконавчого провадження.

Примус також проявляється через встановлення додаткових обов'язків, що в основному проявляється у виконанні судових рішень через (за допомогою) заходи процесуального примусу, передбачені у ст. 10 Закону Про виконавче

провадження, визначенні строків, місця і часу виконання, проведенням інших виконавчих дій органами та особами, які здійснюють примусове виконання рішень (ст. 5 Закону про виконавче провадження). Примус, як метод впливу, може передбачати і встановлення певного порядку чи режиму поведінки учасників виконавчого провадження, пов'язаних з виконанням судових рішень (наприклад: укладення мирової угоди сторонами виконавчого провадження і подальше її затвердження (визнання судом); оскарження дій (бездіяльності) державного чи приватного виконавця; право сторін ознайомитися з документами виконавчого провадження; питання про можливість чи обов'язковості участі у проведенні виконавчих дій тощо.

Примус, як специфічна форма впливу на волю і поведінку учасника виконавчого провадження, може передбачати небажані або негативні наслідки за порушення чи неналежне виконання приписів норми права і його використання вже пов'язується з необхідністю чи обов'язковістю застосування санкцій (обмеження, позбавлення права; спонукання до виконання обов'язку; відповідальність). Цей напрямок є можливо найбільш актуальним для виконання судових рішень національних судів, іноземних судів, рішень ЄСПЛ, адже як засвідчує практика виконання судових рішень у виконавчому провадженні у ній наявні порушення через діяльність та бездіяльність не лише сторін виконавчого провадження, а й органів державної виконавчої служби, приватних виконавців.

З'ясування сутності правового примусу у процесі виконання судових рішень не повинно зводитися лише тільки до насильства або до специфічності його способів застосування. Насильство, у якій би сфері соціального буття воно б не використовувалося, незалежно від його форм, видів і способів реалізації, завжди буде породжувати протилежні судження щодо його сутності і значення для суспільства в цілому чи його частини.

З огляду нашої проблеми постає питання: чи може (вправі або зобов'язаний) державний або приватний виконавець застосовувати насильство у реалізації заходів процесуального примусу в процесі здійснення виконавчих дій? Якщо виходить із розуміння насильства лише як крайньої форми примусу, то насильство завжди буде оцінюватися суспільством негативно, навіть якщо воно буде мати позитивні наслідки. Будь

яке насильство може передбачати використання в окремих ситуаціях сили, тиску інших видів впливу, а отже завжди матиме негативну емоційну оцінку. Саме вживання терміну «насильство» вже насторожує увагу як до чогось негативного, неприйняттого, неправильного, антисоціального, антиморального і веде до неправомірних наслідків. Насильство не може розглядатися як правомірна діяльність, оскільки відбувається у необґрунтованій, довільній, негативній формі з настанням для суспільства небажаних наслідків. Навіть якщо такі наслідки будуть позитивними то вони у ніякому разі не повинні виправдовувати правомірність насильства з точки зору правильності чи доцільності його застосування. Використання сили для позбавлення або обмеження прав особи у життєвих благах у необхідно - допустимих законом випадках не повинно переростати в насильство. При цьому, використання сили в примусі (повно, частково) повинно розглядатися законодавцем як виняток із загального правила і здійснюватися відповідними державними органами або за їх допомогою чи за їх сприянням (наприклад, поліцією, податковими органами, банківськими установами тощо). Такі винятки повинні бути чітко обумовлені в законодавстві та детально регламентовані, без права їх тлумачення державним або приватним виконавцем, за винятком, коли це пов'язується з неможливістю використати силу в примусі виходячи з морально - етичних, соціальних підстав (наявність малолітніх, неповнолітніх дітей, їх велика кількість; відсутність іншого житла; відсутність коштів для існування; тяжка хвороба; інвалідність тощо). Це стосується виконавчих дій пов'язаних із застосуванням заходів примусового виконання рішень та вчинюваних у їх межах виконавчих дій.

У цьому контексті важлива роль повинна відводитися судовому контролю за виконанням судових рішень, регламентованого нормами ЦПК. Це одночасний прояв засад цивільного судочинства і засад виконавчого провадження. Питанням судового контролю за виконанням судових рішень в науці цивільного процесуального права приділено не достатньої уваги. Можна визначити цей вид правового регулювання – як частину норм цивільного процесуального законодавства, що регулює відносини із оскарження рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця до суду, під час виконання судового

рішення, сторонами виконавчого провадження, у разі порушення їх прав чи свобод. Виходячи із законодавчого розуміння судового контролю, він більше уявляється контролем за державним і приватним виконавцем в частині їхньої діяльності з примусового виконання рішень, а отже, не охоплює всього виконавчого провадження адже здійснюється судом за ініціативою сторін (сторони) виконавчого провадження, лише в тій частині, що оскаржується. На наш погляд, потрібно визначати таку компетенцію суду через повноваження розглядати судом скарги на діяльність та її результати органів, що здійснюють примусове виконання судових рішень, адже функція передбачає здійснення контролю постійно і за власною ініціативою. Можливо такий підхід надавав би суду право суду здійснювати вибірковий контроль і розглядати скарги інших учасників виконавчого провадження, якщо вважати виконання судового рішення частиною судового процесу (правосуддя), судового захисту.

Держава повинна створювати механізми похідного примушування боржника до виконання своїх обов'язків (астрент) або створювати стосовно нього неможливі, нестерпні, ускладнені умови життєдіяльності, діяльності в трудовій, комерційній та ін.

Інший аспект аналізу досліджуваної проблеми підвищення ефективності виконання судових рішень полягає у можливості та необхідності використання такого специфічного засобу (методу)

як переконання. Принцип добровільності виконання є одним із самих поширених у виконавчому провадженні багатьох європейських держав. Це поведінка боржника яка полягає у свідомому і безумовному виконанні своїх зобов'язань за виконавчим листом. У більшості країн добровільності виконання приділяється значна увага (Франція, Німеччина, Австрія, Голландія тощо). Лише за умови, коли боржник не бажає або не може виконати добровільно чи не виконую за підстав, визнаних неповажними починає діяти механізм примусового виконання. У цьому плані важлива роль повинна відводитися правовому переконанню, як методу (чи способу) впливу через роз'яснення, обґрунтування, заохочення, обговорення та інші.

Важливу роль у цьому напрямку можуть відіграти медіація, просте посередництво, перемови за участю адвоката (адвокатів сторін), попередня мирова угода сторін тощо.

Отже, підсумовуючи викладено можна вважати, що підвищення ефективності виконання судових рішень у виконавчому провадженні повинно забезпечуватися не лише використанням примусу, а й законодавчо розвивати добровільний порядок (спосіб) виконання, який повинен ґрунтуватися на такому засобі як переконання у численних формах реалізації. Важлива роль повинна відкотися у цьому процесі суду, державному та приватному виконавцям, медіатору, сторонам виконавчого провадження, ну і зазвичай якісному правовому регулюванню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_004
2. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2,4,7 та 11 до Конвенції» // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 40 – Ст. 263.
3. Про виконавче провадження : Закон України від 2 липня 1996 р. № 1404 – VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618 – IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
5. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 2 червня 2016 року № 1403-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 29, ст. 535.
6. Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2013. – № 17. – ст.158